

ความคิดทางการศึกษาของจอห์น ล็อก

จอห์น ล็อก (John Locke : 1632-1704) เป็นชาวอังกฤษเกิดในตระกูลนักกฎหมาย ได้รับการศึกษาจากโรงเรียนเวสต์มินสเตอร์ (Westminster) และมหาวิทยาลัยอ็อกซ์ฟอร์ด ล็อกใช้เวลาศึกษาวิชาต่าง ๆ เช่น ภาษาและวรรณคดีกรีก วาทยากร จริยศาสตร์ และแพทยศาสตร์ รวมทั้งช่วยอาจารย์สอนอีกด้วย นานถึง 32 ปี ถึงแม้ว่าล็อกจะสำเร็จปริญญาทางการแพทย์ก็ทำตามแต่ที่สนใจที่จะเรียกตัวเองว่าเป็น "นักปรัชญา" มากกว่า และนักวิชาการทั้งหลายก็ดูจะเห็นพ้องกับท่านด้วย ถึงกับยกย่องท่านว่าเป็นนักปราชญ์ที่แท้จริงเพียงคนเดียวที่ประเทศอังกฤษ สร้างขึ้นมา

งานเขียนของล็อกนั้นพยายามเน้นให้คนมีความอดกลั้น และขันติธรรม หนังสือเรื่อง **An Essay Concerning Human Understanding** ซึ่งพิมพ์เมื่อ ค.ศ. 1690 ได้รับการยกย่องว่าเป็นปรัชญาชิ้นเอก ซึ่งเสนอแนวทางประสบการณ์นิยม (Empiricism) อันเป็นก้าวใหม่ของวงการปรัชญาในขณะนั้น นอกจากนี้หนังสือปรัชญาการเมือง ชื่อ **Two Treatises of Government** ซึ่งพิมพ์ในปีเดียวกัน และ **Some Thoughts Concerning Education** ซึ่งพิมพ์ ค.ศ. 1695 ก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นงานเขียนที่มีชื่อเสียงและมีอิทธิพลทางความคิดแก่คนร่วมสมัยและรุ่นต่อมาเป็นอย่างมาก

ปรัชญาของล็อก

ล็อกให้ความสนใจญาณวิทยา หรือทฤษฎีความรู้เป็นอย่างมาก คำว่า "รู้" ในความหมายของท่านหมายถึง สิ่งที่เราแน่ใจในความจริงของมันอย่างที่ไม่อาจสงสัยได้ สิ่งอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้เป็นเพียง "ความเชื่อ" หรือ "ความเห็น" เท่านั้น ด้วยเหตุนี้ ล็อกจึงพยายามที่จะแสวงหาและสร้างระบบความรู้ที่แน่นอนขึ้นมา ซึ่งตรงกันข้ามกับนักคิดส่วนใหญ่ใน

ระยะคริสต์ศตวรรษที่ 17 ที่สนใจเฉพาะวิธีการแสวงหาความรู้เท่านั้น เพราะเขาเชื่อมั่นว่าความไม่รู้ของมนุษย์นั้นสามารถแก้ไขได้ถ้าใช้วิธีการที่ถูกต้อง และวิธีการแสวงหาความรู้ซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในขณะนั้นคือวิธีการของนักปรัชญาฝรั่งเศส ชื่อ เรอเน เดส์การ์ตส์ (Rene' Descartes : 1596-1650) ซึ่งยึดหลักพื้นฐานบางประการที่ถือว่าเป็นหลักความจริงที่มีมาพร้อมกับมนุษย์เมื่อแรกเกิด (innate ideas) และรู้ได้โดยไม่ต้องอาศัยประสบการณ์เป็นจุดเริ่มต้นของการคิด และใช้เหตุผลโดยการนิรนัย (deduction) ถอดเอาความรู้อื่นออกมาตามความรู้ที่ได้จากหลักพื้นฐานนี้และต้องได้จากหลักการนี้เท่านั้นจึงจะถือว่าถูกต้อง

ล็อกปฏิเสธความคิดเรื่องนี้อย่างสิ้นเชิงพร้อมกับเสนอว่า มนุษย์มิได้มีความรู้ติดตัวมาตั้งแต่แรกเกิดและความรู้ทั้งหมดที่เรามีก็ไม่ใช่มลจากการนิรนัยจากหลักพื้นฐานนี้แต่อย่างใด ล็อกกล่าวว่ามนุษย์เมื่อแรกเกิดมีสภาพเหมือนดังผ้าขาวหรือกระดานชนวนที่ว่างเปล่า (tabula rasa) มนุษย์จะต้องแสวงหาความรู้หรือข้อมูลเกี่ยวกับโลกและอื่น ๆ จากภายนอกมิใช่จากการคิดภายในตัวมนุษย์ นั่นคือ มนุษย์ต้องอาศัยประสาทสัมผัส และมีประสบการณ์กับสิ่งนั้นก่อนผ่านกระบวนการบางอย่าง แล้วจึงจะเกิดความรู้ขึ้นได้ภายหลัง

ในทฤษฎีความรู้ของล็อก องค์ประกอบของความรู้มี 3 อย่าง คือ (1) มโนภาพ (ideas) (2) ความสัมพันธ์ที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกันระหว่างมโนภาพต่าง ๆ และ (3) การรู้จักหรือรับรู้ความสัมพันธ์นั้น ถ้าขาดองค์ประกอบอย่างใดอย่างหนึ่ง ความรู้จะไม่เกิด กล่าวคือ ถ้าปราศจากมโนภาพก็ขาดข้อมูลที่จะให้รับรู้ ทุกอย่างก็จะว่างเปล่า อุปมาดังการสร้างบ้าน เราจำเป็นต้องใช้อิฐ ไม้ ทนายน และปูนเป็นวัตถุดิบ วัตถุดิบแต่ละอย่างนี้เมื่ออยู่ตามลำพัง

มันก็ไม่ใช้บ้าน ต้องนำมาประกอบเข้าด้วยกันตามหลักของการสร้างบ้านจึงจะเป็นบ้านได้ ขณะเดียวกันถ้าไม่มีวัตถุดิบเหล่านี้ เราก็สร้างบ้านไม่ได้หรือถ้ามีมโนภาพเพียงอย่างเดียว ไม่มีความสัมพันธ์ที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกันระหว่างมโนภาพต่าง ๆ เราก็ไม่สามารถเข้าใจมโนภาพเหล่านั้นได้เพราะมันแยกกันอยู่ปราศจากตัวเชื่อมและถ้าเราไม่รู้จักหรือรับรู้ความสัมพันธ์ที่ว่านี้ก็เท่ากับไม่รู้ เพราะฉะนั้น องค์ประกอบของความรู้ทั้ง 3 นี้ จึงต้องมีครบขาดอย่างใดอย่างหนึ่งมิได้ และไม่มีองค์ประกอบใดที่จะเป็นส่วนสำคัญส่วนเดียวที่จะก่อให้เกิดความรู้ได้

การที่ลือคกล่าวว่า จิตมนุษย์เหมือนดังผ้าขาวที่ปราศจากคุณสมบัติใด ๆ ทั้งสิ้นนั้น ท่านไม่ได้หมายความว่าจิตไม่มีความสามารถใด ๆ เลย กิจกรรมทางจิตมีแน่ แต่จำเมื่อแรกเกิดจิตมนุษย์ไม่รู้อะไรทั้งสิ้นมันว่างเปล่าปราศจากมโนภาพแล้วค่อยสะสมมโนภาพขึ้นภายหลัง จิตได้ข้อมูลต่าง ๆ จากประสบการณ์ ซึ่งลือคถือว่ามีค่าสำคัญมาก ประสบการณ์เป็นตัวประทับสิ่งต่าง ๆ ลงบนผ้าขาว ไม่มีมโนภาพใดที่อยู่นอกขอบเขตของประสบการณ์มนุษย์ซึ่งแบ่งออกเป็น (1) ประสบการณ์ภายนอก หมายถึง การรับรู้วัตถุภายนอกที่มากกระทบอายตนะ หรือประสาทสัมผัสทั้งห้า อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย หรือสัมผัส ซึ่งลือคเรียกว่าผัสสะ (sensation) (2) ประสบการณ์ภายใน หมายถึง การรับรู้การทำงานของจิตที่อยู่ภายในตัวของเราเอง จากการสังเกต และวิเคราะห์ตนเอง ซึ่งลือคเรียกว่าการสังเกตตนเองของจิตหรือการคิดสะท้อน (reflection) การรับรู้มโนภาพวัตถุภายนอกผ่านประสาทสัมผัส หรือ รับรู้มโนภาพการทำงานของจิตที่อยู่ภายในตัวของเราเอง เป็นก้าวแรกที่พามนุษย์ไปสู่ความรู้ ความคิดทั้งหมด ความคิดทางการศึกษา

จุดมุ่งหมายของการศึกษาในทัศนะของลือค คือ การพัฒนา (1) คุณธรรม (virtue) หมายถึง การเป็นผู้มีความยึดมั่นในศีลและมีบุคลิกภาพที่ดี (2) ความสุขุมรอบรู้ (wisdom) หมายถึง ความเป็นผู้มีสติ

รู้จักตัดสินใจอย่างชาญฉลาด และเข้าใจในภาวการณ์ของสังคม (3) กิริยามารยาทดี (good breeding) หมายถึง ความเข้าใจในการปฏิบัติตนในสังคม รวมทั้งการเคารพตนเองและผู้อื่นด้วยและ (4) การเล่าเรียน (learning) หมายถึง การศึกษาหาความรู้ในแขนงวิชาต่าง ๆ จะเห็นว่า ลือคให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้วิชาการรองลงมาจากการพัฒนาบุคลิกลักษณะของผู้เรียนมาก

เด็กเรียนรู้โดยการนำมโนภาพต่าง ๆ ที่ได้จากผู้สะสมมาสัมพันธ์กันและจะจำมโนภาพที่มีความสอดคล้องกันหรือที่มีการย้ายหลาย ๆ ครั้งพร้อมกับการอธิบายให้เข้าใจ หรือไม่ก็เป็นมโนภาพที่ก่อให้เกิดความสำเร็จ ความสุข และความพึงพอใจ

เด็กควรได้รับการเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด และฝึกวินัยในตนเองให้สามารถเอาชนะความต้องการของจิตและกายของตัวเองได้ การฝึกให้เผชิญกับความยากลำบาก ความเจ็บปวดหรือความผิดหวังจะก่อให้เกิดบุคลิกภาพและความประพฤติที่ดี และสร้างนิสัยในการใช้ความคิดที่ถูกต้อง นอกจากนี้ ลือคเห็นว่าการใช้ความคิดที่ถูกต้อง นอกจากนั้น ลือคเห็นว่าการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็กให้ได้ดีขึ้น ร่างกายจะต้องดีเสียก่อน ดังนั้น เด็กควรจะต้องออกกำลังกายสม่ำเสมอ รับประทานอาหารที่มีประโยชน์พักผ่อนให้เพียงพอ และปฏิบัติตามหลักสุขวิทยาทั่วไปก่อน แล้วจึงพัฒนาคุณธรรมเป็นลำดับต่อไป

ครูจะช่วยฝึกคุณธรรมให้กับเด็กได้ โดยการเฝ้าสังเกตพฤติกรรมของเด็ก เมื่อถูกปล่อยให้เล่นตามลำพังว่ามีความต้องการทางธรรมชาติอย่างไรบ้าง เมื่อทราบแล้วก็วางแผนการสอนตามธรรมชาติของเด็ก ความต้องการตามธรรมชาติที่ไม่ดีของเด็ก จะต้องถูกกำจัดให้หมดไปจากตัวเด็ก ครูต้องไม่ตามใจเด็กในทางที่ไม่ถูกไม่ควร หากเด็กมีความต้องการที่จะมีอำนาจมากหรือข่มเหงผู้อื่น ครูก็ต้องพยายามระงับความต้องการเช่นนี้ของเด็ก และสนองความต้องการของเด็กทางอื่น เช่น กล่าวคำชมเชยเป็นการเสริมแรงเมื่อเด็กประพฤติตนดีเป็นต้น เพราะความต้องการคำชมเชยก็เป็นความต้องการทางธรรมชาติอย่างหนึ่งของเด็กเช่นกัน การดำเนิน

เมื่อเด็กแสดงท่าทีโหดร้าย และยกย่อง เมื่อเด็กแสดงความโอบอ้อมอารี เป็นการสร้างนิสัยรักความยุติธรรม และความมีน้ำใจในตัวเด็ก การลงโทษเด็กจะต้องมีความพอดี ไม่ก่อให้เกิดความรู้สึกเกลียดชังครูหรือทำให้ขาดความสนใจในการเรียนรู้ หรือวิชาที่เรียน

การเป็นผู้มีความรู้นั้น ไม่สำคัญเท่าการเป็นคนดี เพราะผู้มีความรู้อาจจะเป็นคนดีหรือเลวก็ได้แต่คนดีนั้นเป็นได้อย่างเดียวคือคนดี ครูจึงไม่ควรเน้นเรื่องการเรียนแต่หนังสือ แต่ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลิกภาพ วิชาความรู้เปลี่ยนแปลงได้เสมอ ครูจึงควรสอนให้เด็กมีความรักในการใฝ่หาความรู้ และวิธีที่จะได้มาซึ่งความรู้ที่ถูกต้อง

การจะสอนเด็กให้ได้ผลนั้น ครูต้องแสดงเหตุผลต่าง ๆ ให้เด็กเข้าใจ ต้องไม่บังคับหรือดูถูกความสามารถของเด็ก ลือคเชื่อว่าเด็กทุกคนมีความสามารถในการเข้าใจในหลักของเหตุและผล เด็กควรมีเสรีภาพในการทำกิจกรรมและการตัดสินใจต่าง ๆ สำหรับเด็กเล็กซึ่งยังไม่มีความสามารถในการใช้เหตุผล ครูหรือผู้ปกครองต้องฝึกให้เด็กอยู่ในระเบียบวินัย เมื่อเด็กมีวินัยในตัวเองและรู้จักการใช้เหตุผลแล้วการบังคับก็ลดลงได้

โดยธรรมชาติ เด็กต้องการจะเล่น และชอบการสรรเสริญยกย่อง ดังนั้นครูจะต้องหาทางให้เด็กได้เรียนรู้จากการเล่น หรือทำให้การเรียนเป็นเรื่องสนุก และให้คำชมเชยแก่เด็กที่สนใจเรียน การเรียนควรเป็นกิจกรรมที่ทุกคนชื่นชอบ และมีประโยชน์ ในการสอนครูจะต้องตั้งใจสอนอย่างซื่อ ๆ ทีละขั้น ทีละตอน เพื่อให้เด็กเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และในขณะที่เดียวกันก็ช่วยให้เด็กสามารถเห็น "ภาพรวม" ของทุกสิ่งทุกอย่างด้วย ลือคต้องการให้ครูสอนด้วยประสบการณ์ตรง สิ่งใดที่เด็กจะทดสอบดูด้วยตนเองได้ควรได้รับการสนับสนุน ลือคกล่าวว่า

*ความรู้คือการได้เห็น หากเราไม่เห็น
ด้วยตาของเรา และทำความเข้าใจด้วย*

*ตนเองแล้ว เราก็เสมือนว่าตกอยู่ใน
ความมืด และปราศจากความรู้*

ในด้านเนื้อหาของหลักสูตรนั้น ลือคไม่ต้องการให้เด็กเรียนวิชาที่ไม่ได้นำไปใช้ประโยชน์ในภายหน้า เด็กควรจะได้รับการศึกษาที่เหมาะสมกับความต้องการในปัจจุบันและอนาคต ไม่ควรเสียเวลาอยู่กับวิชาที่ไม่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตที่ดีในสังคม

คุณธรรมนั้นสอนได้ดีที่สุดจากตัวอย่าง ซึ่งไม่จำกัดตัวอย่างเพียงแต่ พ่อ แม่ และครูเท่านั้น ลือคยังหมายถึง ทุก ๆ คน ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเด็กด้วย คนเหล่านี้จะต้องเป็นตัวแทนที่ดีของคุณธรรม นอกจากนี้ ยังรวมถึงการศึกษาศีลธรรม และคุณธรรมด้วย วิชาประวัติศาสตร์และวิชาปรัชญา ช่วยฝึกความสุ่มรอบคอบ ส่วนกิริยามรรยาทที่งดงามฝึกได้จากวิชาเหล่านี้คือ เดินรำ ฟันดาบ การอ่าน การทำสวน ช่างไม้ และการท่องเที่ยว ส่วนการเรียนรู้เนื้อหาวิชาที่จำเป็นได้แก่ วาทยการ การอ่านและเขียนอังกฤษ วาดเขียน เลขคณิต ภาษาฝรั่งเศส และละติน ภูมิศาสตร์ ดาราศาสตร์ สรีรวิทยา ประวัติศาสตร์ และกฎหมาย

ทัศนะทางการศึกษาของลือคมีอิทธิพลต่อนักคิดและนักการศึกษาในคริสต์ศตวรรษที่ 18 และยุคต่อ ๆ มาอย่างมาก ความคิดของท่านเกี่ยวกับจิตและการเรียนรู้ของมนุษย์ส่งผลให้เกิดพัฒนาการทางการจิตวิทยาทดลอง (experimental psychology) และการศึกษาเกี่ยวกับเด็ก ข้อเสนอของท่านเกี่ยวกับหลักสูตร ทำให้โรงเรียนในประเทศอังกฤษ และสหรัฐอเมริกาปรับปรุงหลักสูตรให้กว้างขวางกว่าเดิมจากที่เคยให้ความสำคัญกับภาษาละตินและวรรณคดีคลาสสิกมากเกินไป เป็นผลให้โรงเรียนในคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพิ่มวิชาทางสังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ เข้าไปในหลักสูตร นับว่าลือคเป็นนักคิดที่สำคัญที่สุดท่านหนึ่งในวงการการศึกษา

ศักดิ์ ปรารงค์ประทานพร

บรรณานุกรม

- Gibson, James. **Locke's Theory of Knowledge and Its Historical Relations**. Cambridge : Cambridge University Press, 1960.
- Harrison, John and Peter Laslett. **The Library of John Locke**. London : Oxford University Press, 1965.
- Lamprecht, Sterling P. editor. **Locke : Selections**. New York : Charles Scribner's Sons, 1956.
- Power, Edward J. **Evolution of Educational Doctrine**. New York : Appleton-Century Crofts, 1969.
- Price, Kingsley. **Education and Philosophical Thought**. Boston : Allyn and Bacon Inc., 1966.
- Ulich, Robert. **History of Educational Thought**. New York : American Book Company, 1950.